

Houvast aan een blauw schoolschrift

Nicolette Smabers weet zich goed in te leven in haar jonge heldin Eva, opgroeiend in een emigrantengezin waar veel gebeurt dat ze niet begrijpt.

Jann Ruyters Trouw, 24 oktober 2009

Nu Nederland zich aan een (her) lezing van Hella Haasse's 'Oeroeg' zet, verschijnt ook de tweede Indische roman van Nicolette Smabers. Smabers debuteerde al in 1983 met een verhalenbundel, schreef daarna lang alleen kinderboeken, en kwam in 2003 met het geprezen 'Stiefmoeder', over twee kinderen uit een Indische familie die worstelen met de verzwegen geschiedenis van hun ouders.

Ook in deze tweede roman van Smabers gaat het om een familie met Indische wortels die haar verleden in Indië nog niet heeft afgeschud maar het ook niet meer wenst aan te raken. Freek en Nellie Porceleyn zijn in 1947 met hun vierjarige zoon Rudi in Nederland aangekomen, hun dochter Eva wordt er drie jaar later geboren. Als de roman begint, is vertelster Eva al zes maar ze weet niet beter dan dat Nederland het 'tussenland' is. Een vettige landkaart die al jaren boven de keukentafel hangt belooft de eigenlijke bestemming: Amerika 'waar de aarde net zo warm en vruchtbaar is als in Indië' en waar de hele grote Indische familie zich rond de tafel op de patio zal nestelen: 'California dreamin'. Oma woont er al en voert met moeder Nellie lange dure telefoongesprekken.

Maar voorlopig is er nog geen geld voor emigratie en ondertussen groeit Eva op in het tussenland tussen deze twee gedroomde landen in, waarbij vooral het verleden in Indië zich indirect aan blijft dienen. Er zijn ruzies tussen haar ouders

en vrienden van vroeger die Eva niet goed begrijpt. Als haar vaders broer Dicky overlijdt is dat het begin van een lange, diepe depressie van haar vader. Een vriendinnetje mag ze van de ene op de andere dag nooit meer zien. Een vrijer van een nichtje wordt om onduidelijke redenen geweerd uit de familie.

Gebeurtenissen van vroeger slaan zo gaten in het verhaal van Eva, die, klein als ze is, veel accepteert voor wat het is of aanvult met haar fantasie. Smabers kruipt gemakkelijk in de huid van dit kind dat haar eigen houvast zoekt: in het blauwe schoolschrift waar ze de fantasieverhalen van haar vader in opschrijft, in de vertrouwde brug waar ze overheen wandelt op weg naar school, en later in de verstoten man van haar nichtje, met zijn mooie bruine ogen.

Als roman komt 'De man van gas en licht' echter maar langzaam op gang. Pas als puber zoekt Eva wat harder naar oplossingen voor de raadsels in haar familie, aanvankelijk is ze veel te druk met de schijn der dingen. De complexe familierelaties om Eva heen vragen trouwens ook niet altijd om een verklaring. Vrienden verschijnen en verdwijnen plotseling. Familieruzietjes en depressies dienen zich willekeurig aan. En tegen de tijd dat de Indische geschiedenis van de vader wordt geopenbaard, en hij zijn verhaal vertelt per tape vanuit Amerika, geeft dat eerder nog een extra dimensie, dan dat het een nijpend verlangen inlost. Het in zijn verhaal verborgen thema van de koloniale strijd in Indië komt daarom minder tot zijn recht.

Maar Smabers weet binnen die gefragmenteerde jeugd wel precies en beeldend, soms ook aangrijpend vorm te geven aan Eva's leven tussen smoesjes en verhullingen; zeker aan de kleine aardverschuivingen die het leven voor een onwetend kind in petto heeft. Vreselijk is het wanneer de moeder schijnbaar zonder reden Eva's geliefde blauwe schrift in het water gooit. Dramatisch is later de scène waarin de wanhopige vader zijn dode broer toespreekt. In die scènes voel je de onmacht en verbazing van een kind dat nog niet voor vol wordt aangezien en dat het met de halve waarheid moet zien te rooien.

